

**JAARRAPPORT 1998
STAATSNATUURRESERVAAT
CANISVLIET**

**Heemkundige Kring Sas van Gent
Natuurbeschermingsvereniging
Werkgroep "Behoud Canisvliet"**

"De Steltkluut"

**Franklin L.L. TOMBEUR
december 1998**

INHOUD

	pagina
Inhoud	2
Inleiding	3
Vogels op Canisvliet oktober 1997-september 1998	6
Broedvogelonderzoek 1998	13
Lijst der waargenomen vogelsoorten	24
Ringgevens	28
Voorjaarsfenologie 1998	29
Trekvogelonderzoek 1998	30
Aanvullende gegevens uit de periode oktober 1995 - januari 1996	31
Aanpassingen aan het jaarrapport 1997	32
Verder nieuws uit Canisvliet	33
Literatuur	34

INLEIDING

I De afgelopen onderzoeksperiode (oktober 1997 - september 1998) was er een van verdere afwerking van de eerste fase van de herinrichting van het staatsnatuurreservaat Canisvliet. Hierbij denken we o.m. aan het realiseren van een eerste aanzet tot het herstel van de verbinding met de Molenkreek en het inplanten van vele duizenden bomen en struiken in de daartoe voorziene gebieden langs de Vissersverkorting en rond het buurtschap aan de Canisvlietstraat. In dit rapport gaan we daarop niet verder in.

Omtrent sommige ingrepen en nog te nemen (beheers)maatregelen hebben wij in diverse brieven onze inzichten ter kennis gebracht van de terreinbeheerder. Hoewel een min of meer ideaal beeld een aantal mensen wel “voor de ogen zweeft” (van Zoest 1993), weet niemand wat de evolutie zal zijn over 10, 20 en 30 jaar. Al te snel zijn wij soms geneigd om op (heel) korte termijn te denken en te (be)oordelen. Een goed voorbeeld daarvan is het aanbrengen van een beschoeiing en het herstellen van de kreekoever langs de vissteigers in 1991. Zag het er toen lelijk en kaal uit, nu acht jaar later is dit stuk alweer geheel in harmonie met de rest van het terrein.

Een dergelijke evolutie mogen we ook verwachten voor de nieuwe verbinding met de Molenkreek en de nieuw gegraven kwelgebieden. Een en ander heeft gewoon z'n tijd nodig.

Verandering is een wezenskenmerk van deze tijd, vandaar dat veel aandacht moet gaan naar datgene dat “de tand des tijds” heeft doorstaan. Het fort St. Anthony en St. Pieter op de oude landsdijk (Stekkerweg), de Vissersverkorting (weg dwars door de schorren van destijds) zijn relictten die als het ware de “archeologische ruggegraat” van het landschap vormen. We moeten zeer zuinig zijn op deze landschapselementen, net zoals uiteraard de kreek zelf en de lage oeverlanden dat zijn.

Uit verdere lezing van dit rapport zou men de konklusie kunnen trekken dat het de vogels erg voor de wind is gegaan in 1998. Enerzijds is dat zo, anderzijds blijft het afwachten. Het beheer (waarover steeds zo veel is te doen) kan ook geen wonderen verrichten. In Nederland is daaromtrent reeds zeer veel onderzoek gebeurd. Niet steeds is alles beheer(s)baar enerzijds, anderzijds is er ook de discussie omtrent het beheersen van de kosten! Blijft dat alles wel betaalbaar? Niets doen is goedkoper dan lang vol te houden inspanningen. Landschapsontwikkeling is nog geen natuurontwikkeling en trouwens, welke natuur willen we (van der Schot 1995)?

Beintema et al (1995) pleiten voor “constantheid van beheer”, d.w.z. een eenmaal gekozen beheersvorm op perceelsniveau van jaar tot jaar zoveel mogelijk herhalen. In Canisvliet kan dat gerealiseerd worden. Vele gronden zijn immers reeds eigendom van de overheid en mits er jaarlijks voldoende (financiële) middelen worden vastgelegd kan gerust gewerkt worden aan een weidevogelstrategie zeker voor wat betreft de Anthonypolder (het nog in te richten deel inbegrepen). Het koppelen van doelen en middelen, sturen op resultaat dus.

II Het aantal publikaties inzake weidevogels en graslandbeheer is nauwelijks meer te overzien. In elk geval is het graslandgebruik door de verschillende weidevogelsoorten

zeer divers. Een **reservaatsbeheer** van het grasland zal daarom de jongenoverleving in zijn algemeenheid kunnen vergroten (Teunissen 1998, Schekkerman 1996).

De zorg voor een goed en talrijk nageslacht bij weidevogels is een complex gebeuren en hangt van zoveel factoren af dat niet steeds 'harde' bewijzen te leveren zijn voor (vermoede) oorzakelijke verbanden. De biotische en a-biotische factoren als (micro)klimaat, weersomstandigheden, dynamiek, zoute kwel, grondwaterpeil, bodemsamenstelling, etc alsmede de conditie van de oudervogels heeft gevolgen voor nestplaatskeuze, legselgrootte, kuikengroei, etc. Het gevoerde beheer : begrazingsdruk, maaidata, mestgift, waterpeil, etc dat alles maakt het moeilijk om voor weidevogelsoorten prognoses te maken.

“DE” weidevogel bestaat trouwens niet. De Watersnip verkiest echt veel water, ook tijdens de leg, terwijl de Kievit best met wat minder kan. De Grutto verdraagt wat meer ruigte dan de Scholekster. De lengte van hun snavels en van hun poten wijzen al op een verschillende exploratie van het habitat : weke bodems met dieper zittende prooien voor lange snavels tegenover zichtbare prooien op de bodem of tussen de vegetatie voor korte snaveltjes. Een toekomstig beheer gericht op DE weidevogelsoorten zal dus een compromis moeten zijn.

III Direkt na de herinrichting van de Anthonypolder bleef op diverse plekken, als gevolg van het verbreken van de draineringssytemen veel (hemel)water staan. De bodem raakte als het ware verzadigd. Ook de kwelgebieden en poelen liepen snel vol. Er viel immers zowel in de herfst van 1997 als in deze van 1998 veel regen. Ook het voorjaar van 1998 was zeer nat. Deze vochtige situatie - plassen, kwelgebieden en poelen - handhaaft zich tot op heden zeer behoorlijk. Andere plekken blijven wat droger, zodat een zich een behoorlijke variatie in het terrein aan het ontwikkelen is. Naar de toekomst toe is deze situatie hoopgevend. De weidevogels speelden hier zeer kort op de bal (zie verder).

De afgegraven gedeelten in de Canisvlietpolder zijn heel wat plas-drasser gebleven. Hier speelt de direkte invloed van het kreekpeil. In april-mei-juni was het peil wel te hoog (gemiddeld NAP - 5) maar de weidevogels deden het ook in deze plas-dras situatie nog behoorlijk. Pioniersoorten als Kluut en Kleine Plevier zelfs heel goed. Voor de Watersnip - een geprefereerde doelsoort - hoeft het water zeker niet boven het maaiveld te staan (Brandsma 1997). Toch hoeft peilverlaging niet tot mindere resultaten te leiden bij Kievit, Tureluur en Grutto (Guldmond at al. 1995).

Al met al blijft het delicaat om uitspraken in z'n algemeenheid te doen. Op Canisvliet zullen we vooral moeten denken in termijnen van decennia ! Hoe evolueert de zaak over een termijn van 10 - 20 jaar ? Slechts op langere termijn kan het resultaat van een gevoerd beheer beoordeeld worden.

Toch menen we dat er voldoende biotoop voor struik- en boomvogels werd ontwikkeld en nog in optie is (oerbos in de ZW-hoek en te verwilderen boomgaard). Het graslandgebied kan best nog verdubbeld worden met het huidige areaal dat nog in exploitatie is. En dan graag met enkele begreppelde percelen (Groen & Buker 1990, Eijerman 1994). Deze optie is voor ons te verkiezen boven nóg meer struiken en bos. Ook bloemrijke bermen (Anthonykade - landsdijk !) en milieuvriendelijke oevers

kunnen de aantrekkelijkheid en belevingswaarde van Canisvliet nog verhogen. Verder blijft natuurlijk de ontwikkeling van het recreanten- en autoverkeer een te volgen fenomeen.

Overheidsinstanties deden respectvolle inspanningen om naar de lokale bevolking toe en naar geïnteresseerde 'belanghebbenden' hun plannen en beleid toe te lichten (Waterschap De Drie Ambachten, Staatsbosbeheer, Dienst Landelijk Gebied). Dit gebeurde zowel aan de hand van publikaties, bijeenkomsten als plaatselijke rondleidingen. In de mate van het mogelijke hebben wij hieraan geparticipeerd. Veel ornithologische gegevens zijn naar allerlei onderzoekprojecten gezonden, zowel lokaal als landelijk (Kustbroedvogels, Ganzentellingen, Slaaplaatsstellingen, etc).

IV Graag danken wij ook Staatsbosbeheer voor de grotere aanpreekbaarheid alsmede voor de toelating om het vogelonderzoek ter plaatse te mogen voeren.

Bijzondere dank gaat uit naar de Vogelwerkgroep van de Natuurbeschermingsvereniging "De Steltkluut", naar de Heemkundige Kring "Sas van Gent" en naar de heren Jan Sanderse, Frank Puyaert en Jacques van den Steen van de werkgroep "Behoud Canisvliet". Hun betrokkenheid, luisterbereidheid en materiële ondersteuning blijft voor de rapporteur zeer belangrijk.

VOGELS OP CANISVLIET OKTOBER 1997 - SEPTEMBER 1998
--

I Het afgelopen jaar was een zeer vogelrijk jaar, zowel wat de algemene presentie van soorten en ondersoorten betrof als wat betreft het aantal broedvogelsoorten. Liefst 135 soorten- en ondersoorten werden waargenomen en 61 soorten hadden één of meer territoria. Dat laatste is het hoogste aantal dat voor Canisvliet sinds de aanvang van het onderzoek in 1954 werd genoteerd.

De laatste 10 jaar waren de aantallen als volgt :

Jaar	Aantal waargenomen soorten- en ondersoorten	Aantal territorium houdende/broedvogelsoorten
1998 volgens jaarrapport*	135	61
1997 volgens jaarrapport*	115	55*
1996 volgens jaarrapport*	121	56*
1995 (archieff van den Steen)	131	47
1994 (archieff van den Steen)	132	41
1993 (archieff van den Steen)	131	41
1992 (archieff van den Steen)	126	34
1991 (archieff van den Steen)	127	36
1990 (archieff van den Steen)	127	36
1989 (archieff van den Steen)	130	47
* 1 oktober t/m 30 september		* errata inbegrepen

In deze tabel zijn de Boeren- en Huiszwaluw niet meegeteld als broedvogelsoorten voor de periode 1989 - 1995, en wordt aangenomen dat de Huismus jaarlijks broedvogel was in diezelfde periode. Zwaluwen broedden toen niet binnen Canisvliet, terwijl voor de Huismus de gegevens (nog) ontbreken.

De verschillen bij de broedvogelsoorten zijn ongetwijfeld te wijten aan het verschil in onderzoeksmethode. We hopen om in het volgend jaarrapport een zo volledig mogelijke lijst van alle waargenomen soorten en ondersoorten voor Canisvliet te kunnen brengen.

Toch is het presenteren van dergelijke absolute vogelaantallen enkel waardevol voor de “homo ornithologicus subsp. fanaticus”. Het gaat ons immers om natuurdoeltypen die op Canisvliet, eertijds schorregebied, later kreek- en graslandgebied, kunnen gerealiseerd worden.

Het is ook nooit de bedoeling geweest, en deze visie was ook die van Johan van den Steen, om zo veel mogelijk soorten te ‘verzamelen’. Wel is het ons te doen om doelsoorten die binding hebben met geprefereerde natuurwaarden. Landschapontwikkeling zoals ze tot op heden heeft plaats gegrepen in Canisvliet is daarmee niet noodzakelijk identiek. Grasland, oeverland, kreek en moeras vragen om een behoorlijke portie dynamiek.

Zo is de aanleg van een oerbos in de Anthonypolder, en het laten verwilderen van de boomgaard wel een te verantwoorden keuze, in landschappelijk opzicht. Qua natuurwaarden kan er discussie ontstaan. De optie die nog al eens (te) gemakkelijk in de mond wordt genomen, met name ‘niks doen’ is niet steeds de beste keuze. Zeker is, dat de kosten bij ‘niets doen’ aanzienlijk lager liggen dan anderszins. Een niet onbelangrijk argument bij het opstellen van beheersplannen. Grasland voor weidevogels vraagt om beheer, moerasontwikkeling kost bijna niets. Deze keuze en discussie leeft momenteel in Nederland (Eigenhuis 1998). Op de Rode Lijst (Vergeer 1995) staan vogelsoorten van beide categorieën. Voor sommige van die soorten heeft Nederland een internationale verantwoordelijkheid, voor anderen heeft het nog weinig zin een inspanning te doen (cfr. Grutto versus Kemphaan).

Toch zal die keuze, hoe graag men het ook anders wil, altijd een stap in het onbekende blijven. Niet gewenste ontwikkelingen zijn nooit uitgesloten (van Dobben 1995).

II Hoewel - zoals reeds in vorig rapport gesteld - niet aan elke soort een bespreking zal gewijd worden, lijkt het ons de moeite waard om over het voorkomen van de waadvogels sensu lato en een aantal andere soorten(groepen) wat gedetailleerder te rapporteren. Onder meer bij de eerste groep laat zich duidelijk merken wat de eerste resultaten zijn van de ‘landschapsbouw’ die heeft plaats gegrepen vanaf juli 1997.

De **Dodaars** is een bedreigde soort in Nederland (Vergeer 1995). Acht jaar geleden werd het aantal broedparen voor gans Nederland op 1000-1300 geschat hetgeen ook niet denderend is (Boele et al. 1997). Op Canisvliet werd de soort slechts een vijftal maal gezien; zelfs niet in het voorjaar. In 1996 was er nog een broedgeval maar eigenlijk gaat sinds dat jaar bergaf met het aantal waarnemingen.

Het aantal pleisterende **Aalscholvers** bedroeg max. 44 vogels in januari en 31 in maart. Daarbuiten nooit meer dan 12 vogels. Een **Roerdomp** werd waargenomen in januari en februari. Op 16 mei noteerden we een overvliegende **Lepelaar**. Het betrof hier de twaalfde waarneming voor Canisvliet. De vorige dateerde al van 30 maart 1982.

De nieuwe kwelgebieden in de Anthonypolder trokken ook een aantal “vreemde” gasten aan. Nieuwe soort - voor zover bekend - was de **Zwarte Zwaan**. Deze uit Australië afkomstige ‘exoot’ verbleef alhier van 21 december tot 31 januari, samen met enkele **Knobbelzwanen**. Het voorkomen van de Zwarte Zwaan ligt niet buiten de verwachtingen gezien de landelijke toename (van Dijk 1998) en het voorkomen o.m. in de Grevelingen en in West-Brabant (Lensink 1996). Op 27 december

passeerde zelfs een groep van 13 **Wilde Zwanen**, wat pas de achtste waarneming is voor Canisvliet. De zevende waarneming dateerde van 5 januari 1985.

Toch een onverwachte waarneming want Wilde Zwanen verschijnen pas in het zuiden des lands wanneer het streng wintert in de noordelijker en oostelijker gelegen overwinteringsgebieden (Koffijberg et al. 1998).

Bij de ganzen konden we van een echte “ganzencarnaval” spreken :

Nijlgans (voordien slechts 3 waarnemingen) nu 4 waarnemingen van een geringde vogel tussen 10 en 19 januari en nog een op 17 februari. Daarna 2 vogels op 1 mei, en opnieuw 3 waarnemingen in augustus en 3 waarnemingen in september tot max. 6 vogels in augustus. Dit laatste betrof 2 volwassen vogels en 4 onvolwassen, hetgeen op een broedgeval in de (ruimere) omgeving kan wijzen. Vergeer (1994) spreekt daar trouwens verwachtingen over uit voor Zeeland. Voor gans Nederland heeft Lensink (1996) het al over 1280-1400 broedparen in 1994.

De **Brandgans** - vóór 1993 slechts 6 waarnemingen en sindsdien met enkele zomerwaarnemingen - verscheen opeens ook weer op ‘vreemde tijdstippen’ : 6 vogels op 13 april; opnieuw 6 ex. op 13 en 7 ex. op 25 mei en dan een koppel (?) op 12 en 15 augustus. Erg verrassend is dit allemaal niet. In de Delta zouden anno 1994 - 1995 al zo’n 200 niet-broedvogels van de Brandgans rondvliegen Er waren toen ook reeds meer dan 70 broedparen in Nederland (Lensink 1996).

Van de **Indische Gans** (broedvogel van Centraal-Azië) en, die van 1988 tot en met 1991 vrij veel werd gezien op Canisvliet, werd een volwassen vogel genoteerd op 15 augustus. Die dag kon men echt spreken van een voor de al wat langer in de natuur rondlopende vogelkijker hallucinant beeld : midden in de zomer in één groep : één Indische Gans, twee Brandganzen, 204 Canadese Ganzen, 67 Grauwe Ganzen en een witte Soepgans ! Enkel de Nijlgans was die dag niet op het appèl. De Indische Gans is geen zeldzaamheid meer in Zeeland en zeker niet in Zeeuws-Vlaanderen. In Nederland vliegen er in het najaar al zo’n honderd stuks rond (Lensink 1996). De vogel werd ook nog waargenomen op 17 augustus.

De **Canadese Gans** daagde op vanaf 14 februari en bleef tot 5 september, waarbij de maximale aantallen per maand als volgt evolueerden :

	aantal
februari	14
maart	12
april	19
mei	14
juni	33
juli	27
augustus	204
september	30

Het grote aantal in augustus was oorzaak van ongenoegen bij de lokale landbouwers. Zij reclameerden schade. Canadese Ganzen maar ook Grauwe Ganzen werden inderdaad voedselzoekend waargenomen zowel op nog te oogsten als op reeds geoogste percelen graan. Na 5 september verdwenen de vogels voor vele weken uit

het gebied. Wilde ganzen blijven voor contradicties zorgen. Internationaal, hebben we een grote verantwoordelijkheid voor ze, en ze hebben een hoge belevingswaarde, maar samen kost dat veel geld. Zoiets kan niemand ontkennen. Een algehele reductie van het aantal ganzen door de jacht is geen middel om de ganzenschade in een gebied te verminderen. De beste manier om ganzenschade te voorkomen is het inrichten van ganzenreservaten (Mooij 1991). Onderzoek wees uit dat de “lokale” populatie erg gebiedsgebonden is. Dat maakt dat de schade kan beheerst worden of vergoed (Loonen & de Vries 1995). Een gebiedsmatige aanpak lijkt perspectieven te bieden (van Paassen 1992, 1997, Ministerie van LNV 1997).

Het voorkomen van overwinterende ganzen in Canisvliet stemde overeen met het regionaal beeld : vroege(re) aankomstdata, lage(re) aantallen en korte(re) verblijfsperioden (Berrevoets 1998). Er werden weinig ganzen gezien onder meer vanwege de zachte winter.

De **Toendrarietgans** reeds vanaf november en de **Kolgans** vanaf begin december. De eerste (max. 148) was alweer vertrokken op 10 januari en de Kolgans (max. 21) op 17 februari. Meestal ging het hierbij niet om pleisterende vogels. Enkel de **Grauwe Gans** pleisterde op de nieuw aangelegde graslanden en dit vanaf 22 november. De aantallen lagen laag (max. 41). Deze groep leverde vermoedelijk ook de plaatselijke broedvogels, want de soort bleef op Canisvliet broeden (zie verder) waarbij deze ‘vaste groep’ aangroeide tot 60-70 vogels (augustus-september) en hier ook tijdens de rui verbleef. De vogels brachten de nacht door op het open water van de kreek.

Ook de eenden deden het behoorlijk en liggen qua aantallen binnen deze van de laatste jaren; Enkele maxima :

Soort	Aantal	Maand
Bergeend	74	februari
Smient	30	januari
Krakeend	32	november
Wintertaling	48	januari
Wilde Eend	525	augustus
Slobeend	280	november
Tafeleend	60	februari & maart
Kuifeend	180	januari

De maxima voor de Kuifeend zijn de laatste drie jaar sterk gedaald, daar waar ze nog tussen de 400 en 650 lagen in de periode 1991-1995. Een andere - nieuw voor Canisvliet - exoot was de **Carolinaeend** . Het betrof een vrouwtje op 25 februari en op 21 en 28 maart. Men neemt aan dat het hier steeds om lokale ontsnappingen gaat (Lensink 1996).

Een opmerkelijk feit is de vrijwel bestendige aanwezigheid van **Krakeenden** op Canisvliet, zowel langs de kreek als in de nieuwe kwelgebieden. De soort was aanwezig vanaf begin oktober tot begin mei. Vanaf begin september verscheen ze opnieuw. Voordien lagen de aantallen nooit hoger dan 26 vogels.

Ook mooi was een vrouwtje **Krooneend** op 27 september. Het was de tiende waarneming voor Canisvliet. De laatste was eveneens een vrouwtje op 15 maart 1986. De **Grote Zaagbek** was slechts viermaal te zien (nooit meer dan twee vogels).

Van de **Blauwe Kiekendief** deden we slechts tweemaal een waarneming (vrouwje). Een mannetje **Havik** werd gezien op 27 september. Dit betreft nog maar de zesde waarneming voor Canisvliet. De eerste dateert pas van 17 februari 1987. De **Sperwer** ontbrak enkel in maart en mei. De soort werd in alle andere maanden één tot driemaal waargenomen, waaronder zelfs één vrouwje op 16 juni. Mogelijks was er in de wijdere omgeving een broedgeval. De **Buizerd** ontbrak enkel in augustus. De soort broedde in de Lippenspolder op anderhalve kilometer van Canisvliet. Misschien waren het deze vogels die op Canisvliet verschenen in mei-juni-juli. De **Boomvalk** werd gezien op 22 april, 12 en 17 september. Het **Smelleken** noteerden we op 31 januari.

Het **Klein Waterhoen** werd gehoord op 27 september. Voor deze soort citeert Johan van den Steen de Belgische ornitholoog R. Verheyen. Deze laatste schreef in 1948 dat de soort vroeger regelmatig bij Sas van Gent (Canisvliet) werd waargenomen. Het is de eerste bevestiging sinds meer dan een halve eeuw ! Een artikel hieromtrent verschijnt binnen afzienbare tijd (Tombeur in voorbereiding).

III De waadvogels waren sinds de ruilverkaveling in het begin van de zestiger jaren, maar vooral de laatste 10 jaar, zwaar in de verdrukking gekomen op Canisvliet. De problematiek werd herhaalde malen door Johan van den Steen geschetst : door ruilverkaveling werd al het grasland in de Anthonypolder en de Canisvlietbinnenpolder gereduceerd tot een smalle strook van enkele ha langs de Canisvlietkreek. Deze laatste had daarenboven te kampen met tegennatuurlijke hoge waterstanden in het voorjaar en in de zomer. Een uitgebreid krekensysteem werd teruggebracht tot twee restanten : Canisvliet en Molenkreek. Broedende vogels die uitweken naar het omliggende bouwland zagen bijna steeds hun legsels verloren gaan door landbouwactiviteiten aldaar. Elk jaar gingen legsels van Kievit, Kluut, Kleine Plevier en Scholekster verloren lezen we in de nota's van Johan van den Steen. Schaalvergroting, mechanisatie, intensifiëring, betere ontwatering, kunstmest en pesticiden hebben vooral deze categorie in Canisvliet hard getroffen.

Doortrekkende waadvogels vonden geen geschikte terreinen om te foerageren enerzijds omdat heel wat drassige 'onrendabele' gronden waren verdwenen (ruilverkaveling) en anderzijds omdat de potentiële slikranden langs de kreek onbereikbaar werden door de tegennatuurlijke peilbeheersing (laag in de winter, hoog in de zomer).

Hoewel de meeste soorten nog wel jaarlijks werden gezien daalde het aantal waarnemingen behoorlijk. Zo werd bvb de Bosruiter voor het eerst weer gezien sinds 1985 (!) en de Kleine Strandloper sinds 1984. Een tabel op pag. 13 vermeldt het aantal waarnemingen voor alle soorten sinds 1988 . De waarnemingsinspanning verschilt in verwaarloosbare aantallen, zodat de jaren goed vergelijkbaar zijn. **99% van alle waarnemingen aan deze groep hebben betrekking op de nieuw aangelegde gras- en kwelgebieden !** Vetgedrukt zijn opvallende toenames.

De **Scholekster** was reeds terug aanwezig vanaf 13 november tot en met 20 juli in aantallen die voordien nooit gehaald werden :

aantal
----

november	26
december	20
januari	23
februari	52
maart	30
april	35
mei	20
juni	11
juli	6

Vóór 1968 lag het maximum op 13 vogels en daarna op 12 ! De enige uitzonderingen vormen een groep van 59 ex op 17 januari 1970 en een groep van 29 ex op 14 oktober 1978.

Van de **Bontbekplevier** enkele typische trekwaarnemingen : 2 vogels op 26 oktober en 24 vogels op 9 maart. Acht waarnemingen (niet in december) van de **Goudplevier** tussen 30 oktober en 21 maart tot max. 60 in november en 55 in februari. Maxima bij de **Kievit** : 500 in januari, 300 in februari en 480 in maart.

Van de **Kleine Strandloper** 12 ex op 9 en 3 ex op 12 september. De **Bonte Strandloper** ontdekte ook snel de nieuwe slikstrandjes. Elf waarnemingen tussen 26 oktober en 21 maart (niet in januari) tot max. 4 vogels.

De **Kemphaan** werd vrij regelmatig gezien tussen 27 december en 3 mei tot max. 43 in december en 35 in mei.

Het **Bokje** werd gezien in oktober, december en september. De **Watersnip** werd meer gezien dan vorige jaren en dit tot 25 april (max. 18) en opnieuw vanaf 10 augustus (max. 37). Van de **Houtsnip** opnieuw 6 waarnemingen tot max. 2 vogels.

De **Regenwulp** werd voor het eerst sinds 23 juli 1995 opnieuw waargenomen : 1 ex. op 13 en 4 ex. op 22 april. De **Wulp** werd vooral gezien in januari-februari en daarbuiten slechts enkele malen.

Zwarte Ruiter een waarneming in april en in september. **Groenpootruiter** regelmatig in april-mei (max. 7) en opnieuw vanaf 14 juli (max. 3). **Witgatje** ontbrak enkel in oktober, januari en mei tot max. 4 vogels in juli en september. De **Bosruiter** was te zien in mei, juni, juli en september tot max. 9 ex. in mei en 8 in september. De laatste waarneming dateerde van 14 juli 1985! Tenslotte was ook de **Oeverloper** zeer regelmatig te zien vanaf 25 april tot max. 8 vogels in mei.

IV Nu er geen vlotjes meer uitgelegd worden voor de **Visdief** is het aantal waarnemingen teruggevallen tot de doortrekperiodes : twee waarnemingen in mei en vier in augustus tot max. 4 vogels. Of de Visdief ooit nog spontaan terugkeert als broedvogel blijft een groot vraagteken. Het aantal binnendijkse territoria in Oost-Zeeuws-Vlaanderen is tegenwoordig op de vingers van één hand te tellen (Meininger et al. 1995).

Er was één waarneming van de **Zwarte Stern** op 22 augustus, hetgeen in de lijn ligt sinds 1978 (jaarlijks nooit meer dan een paar waarnemingen). Hoewel de nieuwe kwelgebieden op (lange) termijn zich kunnen ontwikkelen tot geschikt broedbiotoop

zal veel afhangen van de waterkwaliteit en eventuele moerasontwikkeling (van der Winden 1998).

De waarneming van twee volwassen **Witvleugelsterns** op 30 juni was een complete verrassing. De waarneming valt wel binnen het landelijke beeld (SOVON 1987). Dit is pas de tweede waarneming voor Canisvliet, de vorige betrof eveneens twee vogels op 7 mei 1989.

Al deze soorten werden uitsluitend gezien boven de kreek.

Een **IJsvogel** werd gezien op 27 en 30 september.

De nieuwe graslanden trokken ook de **Oeverpieper** aan want we noteerden 11 waarnemingen tussen 28 november en 24 januari tot max. 7 vogels. Vorig jaar was er één waarneming van twee vogels op 20 oktober 1996, daarvoor 2 vogels in november 1995 en toen was het reeds 23 jaar geleden dat deze soort nog was waargenomen op Canisvliet! Op enkele tientallen kilometer van Canisvliet ligt nochtans één van de belangrijkste overwinteringsgebieden van de Oeverpieper in Nederland, met name het Verdronken Land van Saeftinghe met meer dan 5000 vogels (Bourgonje 1994). De Waterpieper ontbrak dit jaar.

De **Grote Gele Kwikstaart** werd viermaal gezien tussen 17 en 31 januari. Het is nog maar de zesde maal dat deze soort op Canisvliet werd waargenomen.

Dit jaar werden de **Gier-**, **Oever-**, **Boeren-** en **Huiszwaluw** frequenter waargenomen dan vorig jaar. De aantallen lagen ook wat hoger.

Tapuit en **Paapje** werden elk (slechts) éénmaal gezien. Op 21 mei zat er een **Grote Karekiet** te zingen; en dat was geleden van 1991 ! Het **Baardmannetje** was aanwezig tussen 30 oktober en 19 januari tot max. 5 vogels. De **Staatmees** zou gebroed hebben in het buurtschap van Canisvlietstraat, maar op Canisvliet zelf werd de soort maar zesmaal waargenomen.

De kraaiachtigen - behoudens de **Roek** met 2 waarnemingen - doen het zeer behoorlijk op Canisvliet, getuige de maanden met de maxima in onderstaande tabel

Soort	maximum aantal	maand
Vlaamse Gaai	8	augustus
Ekster	37	februari
Kauw	160 (slaaptrek)	maart
Zwarte Kraai	29	september

Minimum drie partieel albinistische **Zwarte Kraaien** met witte vlekken op dekveren en slagpennen (zelfde legsels ?) werden waargenomen (Terluin 1996).

De weinige waarnemingen van **Huismus** (6) en **Ringmus** (3) wijzen op verdere teruggang van beide soorten ook op landelijk niveau. De **Kneu** ontbrak van eind november tot begin april. Op 18 oktober noteerden we een **Kruisbek** aan het Kleine Kreekje, hetgeen tevens een nieuwe soort is voor Canisvliet.

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Scholekster	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r
Steltkluut	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kluut	r	r	r	r	8	r	3	r	6	3	r
Kleine Plevier	r	r	r	r	6	r	8	r	1	10	r
Bontbekplevier	0	0	0	0	0	1	0	0	1	1	1
Strandplevier	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Goudplevier	2	6	r	r	8	5	1	0	4	5	5
Zilverplevier	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kievit	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r
Kanoetstrand.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Drieteenstrand.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kleine Strand.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Temmincks Str.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Krombekstrand.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bonte Strandl.	0	1	0	0	0	0	0	1	1	6	5
Kemphaan	1	4	0	1	0	1	0	1	1	2	17

Bokje	1	4	5	5	5	2	6	14	12	3	2
Watersnip	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r
Poelsnip	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Houtsnip	1	2	4	9	5	5	7	5	3	4	2
Grutto	10	2	3	3	4	5	1	1	1	0	27
Rosse Grutto	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Regenwulp	1	1	5	1	0	0	3	0	0	0	2
Dunbekwulp	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Wulp	4	8	5	4	3	6	2	6	4	4	14
Zwarte Ruiter	2	0	1	2	1	1	1	2	0	1	2
Tureluur	6	11	4	4	4	1	1	6	6	4	28
Groenpootruiter	7	6	7	8	5	2	3	6	1	2	22
Witgatje	12	27	21	16	6	4	5	10	2	3	25
Bosruiter	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	6
Oeverloper	11	14	16	19	13	6	11	9	6	1	25
Steenloper	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Grauwe Franjep.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rosse Franjep.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

r : regelmatig

broedvogel

BROEDVOGELONDERZOEK 1998

Methodiek

Zoals reeds in vorige rapporten aangekondigd en in vorige jaren reeds ten dele gerealiseerd gebeurt het broedvogelonderzoek in Canisvliet volgens de onderzoeksmethoden zoals die momenteel op landelijk niveau worden aanbevolen, georganiseerd en gecoördineerd door SOVON (Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek Nederland). Dat betekent o.m. uitgebreide territoriumkartering, proefvlakken, interpretatiecriteria, aandachtsoorten etc.

Hoewel het ganse gebied, en dan met name de Anthonyvliet, nog niet geheel werd ingericht, is het toch in z'n totaliteit als proefvlak BMP Bijzondere Soorten (BMP-B) in het gegevensbestand van SOVON ingebracht. Landelijk gaat het om 144 soorten waarvan elk broedterritorium binnen een welomlijnd proefvlak dient in kaart te

worden gebracht. Daarvan waren er in Canisvliet dit jaar 32 soorten. Op het belang daarvan komen we verder terug.

Binnen Canisvliet werden dan nog eens 4 afzonderlijke proefvlakken uitgezet. Twee voor weide- en akkervogels (BMP-W) en twee voor alle soorten (BMP-A). Met deze laatste twee proefvlakken willen we ook een aantal “algemene” soorten monitoren als bijvoorbeeld Houtduif, Winterkoning, Merel, Spreeuw...

Het ene proefvlak is een droog struik- en bomenbiotoop, het andere een zeer nat rietstuk.

In de literatuur is er geen overeenstemming bij het definiëren van het begrip “weidevogelsoort”. Beintema et al. (1995) onderscheiden 14 primaire en 14 secundaire weidevogelsoorten. Primaire soorten zijn deze die in hoofdzaak in grasland broeden, secundaire soorten doen dat in mindere mate of slechts lokaal. Daarbij gaat het om de volgende soorten.

Primaire soorten	Secundaire soorten
Wilde Eend	Wintertaling
Zomertaling	Krakeend
Slobeend	Bergeend
Kuifeend	Patrijs
Scholekster	Kwartel
Kievit	Kwartelkoning
Wulp	Meerkoet
Grutto	Kluut
Tureluur	Kokmeeuw
Kemphaan	Visdief
Watersnip	Zwarte Stern
Veldeeuwerik	Paapje
Graspieper	Roodborsttapuit
Gele Kwikstaart	Grauwe Gors

Al het beweide grasland in Canisvliet werd in twee proefvlakken ondergebracht, één van ruim 12 ha en een ander van ruim 36 ha. In deze twee proefvlakken werden de territoria van alle weide- en akkervogels gekarteerd volgens een lijst die door SOVON werd opgesteld. Onderzoeksmatig behandelt SOVON de volgende 21 soorten

Knobbelzwaan	Kuifeend	Watersnip
Bergeend	Patrijs	Grutto
Krakeend	Kwartel	Wulp
Wintertaling	Kwartelkoning	Tureluur
Zomertaling	Scholekster	Veldleeuwerik
Slobeend	Kievit	Graspieper
Tafeleend	Kemphaan	Gele Kwikstaart

Daarenboven zijn in deze twee proefvlakken ook alle territoria van Wilde Eend, Waterhoen, Meerkoet en Witte Kwikstaart opgenomen. Deze 4 soorten hebben tijdens de broedtijd wel een binding met weidegebied.

Voor alle duidelijkheid : de 144 aandachtsoorten werden uiteraard ook gekarteerd binnen deze 4 proefvlakken. Daarom zijn de territoria van Kluut en Kleine Plevier eveneens in de tabellen met de BMP-W-resultaten opgenomen.

De resultaten in de 4 proefvlakken presenteren we op de volgende pagina's.

Broedvogelresultaten BMP Alle soorten Proefvlak “ BOS ” (opp. 1 ha)

De aandachtsoorten zijn vetgedrukt

Soort	Aantal territoria
Houtduif	12
Zomertortel	1
Koekoek	1
Grote Bonte Specht	2

Winterkoning	12
Heggenus	1
Merel	6
Zanglijster	2
Spotvogel	1
Tuinfluit	3
Zwartkop	4
Tjiftjaf	20
Matkop	2
Pimpelmees	4
Koolmees	3
Vlaamse Gaai	1
Ekster	3
Groenling	1
Kneu	1
19 soorten	80 territoria

Broedvogelresultaten BMP Alle soorten Proefvlak
“RIET” (opp. 3.5 ha)

De aandachtsoorten zijn vetgedrukt

Soort	Aantal territoria
Fuut	2
Wilde Eend	3
Slobeend	1
Tafeleend	3

Kuifeend	9
Bruine Kiekendief	1
Waterral	2
Waterhoen	2
Meerkoet	1
Winterkoning	2
Blauwborst	2
Merel	1
Zanglijster	1
Bosrietzanger	2
Kleine Karekiet	25
Tjiftjaf	2
Pimpelmees	2
Rietgors	6
18 soorten	67 territoria

Broedvogelresultaten BMP Weide- en akkervogels Proefvlak
“CANISVLIETPOLDER” (opp. 12 ha)

Soort	Aantal territoria
Bergeend	4
Slobeend	2
Kuifeend	1
Scholekster	1
Kievit	2
Tureluur	1
Graspieper	1

Wilde Eend	3
Witte Kwikstaart	2
Kluut	6
Kleine Plevier	1
11 soorten	24 territoria

Broedvogelresultaten BMP Weide- en akkervogels Proefvlak
“NOORDWESTELIJKE ANTHONYPOLDER” (opp. 36 ha)

Soort	Aantal territoria
Bergeend	8
Krakeend	1
Zomertaling	1
Slobeend	2
Patrijs	2
Scholekster	3
Kievit	18
Grutto	1

Tureluur	4
Veldleeuwerik	7
Graspieper	3
Gele Kwikstaart	4
Wilde Eend	3
Meerkoet	1
Witte Kwikstaart	4
Kluut	7
Kleine Plevier	3
17 soorten	72 territoria

Bespreking

I De broedvogelresultaten van de weidevogels zijn in vergelijking met voorgaande jaren - jaren van kommer en kwel voor de weidevogels in Canisvliet - zeer bemoedigend en zelfs spectaculair te noemen. Drieëntwintig territoria **Bergeend**, 20 territoria **Kievit**, **Grutto** (voor de eerste maal broedvogel op Canisvliet !!!), 5 territoria **Tureluur**, 4 territoria **Gele Kwikstaart**, 7 territoria **Veldleeuwerik** en nog tal van andere weidevogelsoorten is voor iedereen die Canisvliet en zijn problematiek door de jaren heen heeft gevolgd hartversterkend en deugddoend! In dit eerste jaar lijkt de vogelgemeenschap in de nieuwe kwelgebieden een optie te nemen op de ook door ons geprefereerde “Gemeenschap 19 Kluut-Bergeendtype” (Vergeer 1994).

De **Slobeend** haalde 6 territoria, wat zeer behoorlijk is. Dat is zeker geen weerspiegeling van de landelijke trend die sinds enkele jaren in dalende lijn gaat (van Dijk 1997). Van de **Tureluur** was het van 1987 geleden dat de soort nog had gebroed. We moeten dertig jaar terugkeren om zelfs maar van 3 paar te kunnen spreken ! Ook voor de **Veldleeuwerik** moeten we mogelijks tot de veertiger jaren terugkeren om

een hoger aantal te vinden. Landelijk is duidelijk geworden dat hoge aantallen Veldleeuwerik op grasland slechts gevonden worden in gebieden met een (gedeeltelijk) beschermde status (van Dijk et al. 1997).

Kluut met 13 paar en **Kleine Plevier** met 4 paar waren heel mooi maar deze twee soorten hebben eerder een pioniersprofiel. Ze koloniseren snel schaars begroeide of onbegroeide plekken maar zonder bijkomende ingrepen zijn ze na één of een paar jaar weer verdwenen (Arts & Meininger 1994).

Beide soorten hebben dus hun pioniersrol bevestigd op de nieuw aangelegde graslanden en kwelgebieden in Canisvliet. Naar de toekomst toe zal dit soort habitats afnemen in oppervlakte en in kwaliteit. Hun voorkomen als broedvogelsoort zal dus afhangen van het feit of we deze soorten echt willen in Canisvliet, de beheersingrepen inclusief. In dat opzicht is een monitoring van het optreden van 'zoute kwel' in de Anthonypolder sterk aanbevolen. Binnendijks stelt noch de Kleine Plevier, noch de Kluut veel voor in Oost-Zeeuws-Vlaanderen. Een tiental lokaties met één enkel paartje Kleine Plevier en nog minder voor de Kluut en dit sinds meer dan een twee decennia. (Meininger et al. 1995) Beide soorten zijn wel talrijker vertegenwoordigd elders in de regio, zij het dan buitendijks in het Verdrongen land van Saefthinghe (Meininger et al. 1998). Het hoogste aantal broedende Kluten dat voordien in Canisvliet werd gerealiseerd was 9 paar in 1988, met de trieste bemerking dat toen alle legsels verloren gingen vanwege hun ligging op het bouwland.

Toch is vergelijken met voorgaande jaren delicaat, want er is een smak 'geschikt' biotoop gecreëerd, en het is een vaste regel dat de soorten dan "wel volgen". Toch bestaan op deze regel veel uitzonderingen. Het is dus nog veel te vroeg om uitspraken te doen. Een veel langere onderzoeksperiode is van doen en op een aantal vragen dienen de antwoorden nog geformuleerd te worden.

II Het feit dat er geen eenduidigheid is over het begrip "weidevogelsoort" en het feit dat er meerdere modellen bestaan voor het evalueren van de kwaliteit van een gebied maakt het moeilijk om uitspraken te doen inzake de "vogelkwaliteit" van Canisvliet en/of delen van het gebied.

Indien we een uitspraak zouden willen doen over de kwaliteit van de huidige graslanden in Canisvliet op basis van de SOVON-lijst - die het over 21 soorten heeft - dan scoort dit habitat zeer behoorlijk. Er waren 13 soorten met territoria, terwijl het wat betreft de **Tafeleend**, een randgeval was. Eén territorium lag net op de grens van het proefvlak Riet met het proefvlak Canisvlietpolder. Daarmee vinden we in feite 14 soorten of 2/3 van de SOVON- lijst terug in Canisvliet !

Zouden we deze lijst voor het lokale/regionale belang 'herschrijven' dan kunnen we een nog hogere waardering geven. Immers soorten als Kwartelkoning, Kemphaan, Watersnip en Wulp kunnen we in de zuidelijke Delta momenteel wel min of meer vergeten (Vergeer et al. 1994). Hoewel de Kwartelkoning het laatste twee jaar wat beter doet, ook in Zeeland (SOVON-Nieuws 11/2) en van Dijk & Hustings (1998).

Knobbelzwaan en Wintertaling waren in het verleden reeds broedvogel op Canisvliet, terwijl de Kwartel in de ruimere omgeving reeds heeft gebroed al blijft deze soort zowel als weidevogel als naar voorkomen een marginale positie innemen. Op basis van deze "herinterpretatie" scoort Canisvliet de facto 'top of the bill' ...

Vertrekken we van de indeling van Beintema et al. (1995) dan halen de graslanden 10 op 12 of bijna 90% voor de primaire soorten en slechts 5 op 12 of iets meer dan 40% voor de secundaire soorten. Gecombineerd geeft zulks 15 soorten op 24 of 62%. Toch wel een ander plaatje dan hetgeen hierboven werd geschetst.

Ook hier zou weer een herinterpretatie naar het lokale/regionale vlak kunnen gebeuren. Omdat het principe hierboven reeds werd toegelicht en duidelijk maakt wat de gevolgen hiervan zijn, lijkt herhaling van deze oefening ons overbodig.

Daarenboven dienen we ons te realiseren dat de aanwezigheid van een of meerdere soorten in Canisvliet het lokale belang kan overschrijden. Daarbij denken we in de eerste plaats aan **Zomertaling** en zelfs aan **Krakeend**. Voor de Grutto is het voorkomen in Canisvliet landelijk weliswaar verwaarloosbaar, maar vormt samen met de (rest)populatie van Zeeuws-Vlaanderen, Vlaanderen en Noord-Frankrijk het meest westelijke bolwerk van Europa (Vergeer et al. 1994).

Een andere mogelijke invalshoek is het hanteren van de ‘Rode Lijst’ (Vergeer 1995). Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt inzake weidevogelsoorten of anderszins. Het zijn soorten die landelijk kwetsbaar zijn of bedreigd in hun bestaan. De ‘weidevogelsoorten’ van Canisvliet die we in de lijst van 57 (landelijke) broedvogelsoorten terugvinden zijn :

- Zomertaling C
- Patrijs C
- Kluut A,D
- Grutto A,C

waarbij A staat voor “internationale betekenis”, C voor “bedreigde soort” en D voor “kwetsbare soort”.

Er zijn dus meerdere parameters te hanteren elk met hun eigen kwalitatief gewicht. Dat maakt dus meerdere ‘wegingen’ en meerdere evaluaties van de graslandgebieden in Canisvliet mogelijk. En dit enkel voor het moeilijk te hanteren begrip “weidebroedvogelsoort” !

Er dient dus best van waarderingsnormen voor weidevogels te worden vertrokken bij het formuleren van antwoorden op vragen naar de natuurwaarden van Canisvliet.

Laat ons daarbij ook niet uit het oog verliezen dat het hier om zeer dynamische (natuurlijke) processen gaat. Het geschetste beeld is slechts dat van 1998 !

Komt daar nog bij dat een evaluatie slechts kan gebeuren wanneer er doelstellingen en indicatoren geformuleerd zijn. Hier ligt de bal in het kamp van de eigenaar/beheerder, in casu Staatsbosbeheer. Graag citeren wij hier staatsbosbeheerdirecteur Maarten Brabers

“Willen wij als terreinbeheerders weten of onze inspanningen effect hebben, dan moeten de doelstellingen per terrein helder zijn vastgelegd. Dan moet de uitgangssituatie zijn beschreven, evenals de gewenste situatie in de toekomst. Vervolgens is het dan mogelijk om via een systeem van interne kwaliteitsbeoordeling,

monitoring en evaluatie na te gaan of je zinvol bezig bent. Ons produkt wordt meetbaar”.

We zouden het zelf niet beter kunnen formuleren ...

Naar de toekomst toe kan het weidevogelonderzoek verdiept worden; o.m. inzake broedsukses en dichtheden in functie van het gevoerde beheer (begreppelde percelen). Dit kan evenwel ten vroegste over een paar jaar. Enerzijds omdat de komende baggerwerkzaamheden het weidegebied ook nog in het voorjaar van 1999 zullen ‘treffen’ en anderzijds omdat bodem, vegetatie en waterpeil nog naar een zeker ‘dynamisch evenwicht’ aan het zoeken zijn. We zijn zeker bereid in te schakelen in een (provinciaal) Zeeuws Weidevogelmeetnet, zoals reeds in andere provincies is geschied (Teunissen 1998).

III Er was niet alleen onderzoek naar weidevogels, ook andere soorten werden gemonitord; al zijn ze dan geen aandachtsoort. We denken hier bijvoorbeeld aan **Matkop** en **Grote Bonte Specht**. Vandaar dat het aantal territoria van deze twee soorten toch in de globale soortenlijst is vermeld. Van andere soorten zoals bijvoorbeeld **Fazant**, **Merel**, **Koolmees** e.d. zijn slechts de exacte aantallen bekend voor zover ze in de proefvlakken BMP-A voorkwamen. Wanneer die soorten ook buiten de proefvlakken voorkwamen werden ze niet gemonitord. De vermelding ‘ja’ in de globale lijst verwijst dus naar het feit dat het exacte aantal territoria voor het ganse Canisvliet niet (meer) bekend is. Hieronder volgt een selectie van een aantal soorten waaraan een korte bespreking wordt gewijd.

In de Delta blijft Midden- en Oost-Zeeuws-Vlaanderen het bolwerk van de **Fuut** (Vergeer et al. 1994). Canisvliet blijft daaraan een bescheiden bijdrage leveren, dit jaar met (slechts) 3 territoria. De **Grauwe Gans** blijft het verder goed doen. Dit jaar waren er 5 broedgevallen met alles samen 27 jongen. Deze soort is een belangrijke indicator voor wat betreft de natuurontwikkeling in Canisvliet. De terugkeer van deze soort als broedvogel sinds 1996 wijst er op dat op een aantal plaatsen in Canisvliet het moerasbiotoop zich op een natuurlijke wijze aan het ontwikkelen is (Lebret et al. s.d.).

De **Canadese Gans** was opnieuw broedvogel met twee koppels. Er waren twee en drie jongen. Deze gans doet het ook landelijk steeds beter, zowel in Nederland als in Vlaanderen (Lensink 1996; Kuijken et al. 1997). In Canisvliet vonden wij een nest van de Canadese Gans op amper 73 cm afstand van een nest van de Wilde Eend. Een publicatie omtrent deze nestassociatie is aan de redactie van het tijdschrift *Het Vogeljaar* aangeboden (Tombeur in voorbereiding).

De **Bruine Kiekendief** had twee territoria. Uit het laatst bekende overzicht van broedende roofvogels in Oost-Zeeuws-Vlaanderen bleken er in 1996 ongeveer 80 broedgevallen en territoria te bestaan (Buisse 1998).

De **Waterral** bezette opnieuw 7 territoria, net zoals in 1997 en 1996. Uit de archiefgegevens zouden er slechts één waarschijnlijk en 3 zekere broedgevallen zijn vastgesteld tussen 1954 en 1995! Het gebruik van een geluidscassette voor het opsporen van territoria bewijst hier zeker zijn effectiviteit.

Waterhoen was wel broedvogel maar het ontbreken van de soort in het proefvlak en het feit dat de aantallen ook zeer laag waren in het voorjaar lijkt de tendens tot afname

te bevestigen. Dit is ook reeds landelijk vastgesteld en zou van structurele aard zijn (van Dijk A. & F.Hustings 1998)

De **Groene Specht** had twee territoria. Vermeldenswaard is dat deze soort eveneens op de “Rode Lijst” figureert (Vergeer 1995) met de status ‘bedreigde soort’; terwijl ze het in Oost-Zeeuws-Vlaanderen niet slecht doet (Vergeer et al. 1994). De soort broedde voor het eerst op Canisvliet in 1993. Daarna jaarlijks en in 1997 en 1998 zelfs telkens 2 paar. Omdat een van de territoria zich in de boomgaard situeert is de toekomst van dit koppel onzeker. De vogels foerageerden vooral op de grasmat van de boomgaard. Vermits het toekomstig beheer van deze laagstamboomgaard zal bestaan uit “niets doen”, m.a.w. “laten verwilderen” zijn we benieuwd hoe het koppel hierop zal reageren (Maréchal 1995).

Vermeldt mag worden dat de **Spotvogel** 2 territoria had, hetgeen ook al van 1985 geleden was.

Zingende **Grasmussen** verhogen ongetwijfeld de belevingswaarde van een zomerse wandeling in de natuur ... De Grasmus deed het goed - steeds beter zelfs - op Canisvliet met 6 territoria. Dit is trouwens een landelijke trend (van Dijk et al. 1997). Deze soort was vroeger vóór 1968 jaarlijks broedvogel (archieef van den Steen) met minimum 2 paar. Nadien waren er broedgevallen in 1970 (1), 1984 (1), 1985 (1), 1986 (1), 1987 (1), 1992 (1), 1995 (1), 1996 (2) en 1997 (min. 5 paar).

Ook de **Blauwborst** heeft een opvallende zang en draagt op die manier reeds vroeg in het voorjaar bij aan de ‘natuurbeleving’ op Canisvliet. Zeeuws-Vlaanderen is een waar bolwerk op landelijk niveau (Hustings et al. 1995) en de 8 territoria in Canisvliet verdienen zeker een vermelding.

De **Gekraagde Roodstaart** is een nieuwkomer voor Canisvliet als broedvogel ! De laatste waarneming dateert reeds van 1992.

Vergeer et al. (1994) noemen hem “met recht een karakteristieke Zeeuwse broedvogel”, terwijl Buise & Tombeur (1988) hem tamelijk zeldzaam noemen in de polders. De **Putter** is pas recentelijk ‘toegetreden’ tot de broedvogellijst van Canisvliet : 1 paar in 1995, 1997 en 1998. De soort is waarschijnlijk gemist in 1996. Ook landelijk doet de soort het zeer goed met een forse toename in de BMP-plots (van Dijk & Hustings 1998). Het territorium situeert zich niet in de laagstamboomgaard, maar in een windsingel.

Binnen dezelfde familie vinden we ook voor het derde jaar na elkaar de **Groenling** terug als broedvogel, dit jaar zelfs met 3 territoria. Het was reeds van 1989 geleden dat de soort als broedvogel voor het gebied was genoteerd.

<p>LIJST DER WAARGENOMEN VOGELSOORTEN (EN ONDERSOORTEN) IN DE PERIODE 1 OKTOBER 1997 t/m 30 SEPTEMBER 1998 IN HET NATUURRESERVAAT CANISVLIET (ANTHONYPOLDER INBEGREPEN)</p>
---

* landelijk te volgen broedvogelsoorten (BMP-Bijzondere Soorten).

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Broedvogel
Dodaars*	Tachybaptus ruficollis	
Fuut* territoria	Podiceps ruficollis	3
Aalscholver*	Phalacrocorax carbo	
Roerdomp*	Botaurus stellaris	
Blauwe Reiger*	Ardea cinerea	
Lepelaar*	Platalea leucorodia	
Knobbelzwaan*	Cygnus olor	
Zwarte Zwaan*	Cygnus atratus	
Wilde Zwaan	Cygnus cygnus	
Toendrarietgans	Anser fabalis rossicus	
Kolgans	Anser albifrons	
Grauwe Gans* territoria	Anser anser	5
Indische Gans*	Anser indicus	
Canadese Gans* territoria	Branta canadensis	2
Brandgans*	Branta leucopsis	
Nijlgans*	Alopochen aegyptiacus	
Bergeend* territoria	Tadorna tadorna	23
Carolinaeend	Aix sponsa	
Smient*	Anas penelope	
Krakeend* territorium	Anas strepera	1
Wintertaling*	Anas crecca	
Wilde Eend	Anas platyrhynchos	ja
Pijlstaart*	Anas acuta	
Zomertaling* territorium	Anas querquedula	1
Slobeend* territoria	Anas clypeata	6
Krooneend*	Netta rufina	

Tafeleend* territoria	Aythya ferina	6
Kuifeend* territoria	Aythya fuligula	12
Grote Zaagbek	Mergus merganser	
Bruine Kiekendief* territoria	Circus aeruginosus	2
Blauwe Kiekendief*	Circus cyaneus	
Havik*	Accipiter gentilis	
Sperwer*	Accipiter	
Buizerd*	Buteo buteo	
Torenvalk* territorium	Falco tinnunculus	1
Smelleken	Falco columbarius	
Boomvalk*	Falco subbuteo	
Patrijs* territoria	Perdix perdix	2
Fazant	Phasianus colchicus	ja
Waterral* territoria	Rallus aquaticus	7
Klein Waterhoen	Porzana parva	
Waterhoen	Gallinula chloropus	ja
Meerkoet	Fulica atra	ja
Scholekster* territoria	Haematopus ostralegus	4
Kluut* territoria	Recurvirostra avosetta	13
Kleine Plevier* territoria	Charadrius dubius	4
Bontbekplevier*	Charadrius hiaticula	
Goudplevier	Pluvialis apricaria	
Kievit* territoria	Vanellus vanellus	20
Kleine Strandloper	Calidris minuta	
Bonte Strandloper	Calidris alpina	
Kemphaan*	Philomachus pugnax	
Bokje	Lymnocyptes minimus	

Watersnip*	Gallinago gallinago	
Houtsnip*	Scolopax rusticola	
Grutto* territorium	Limosa limosa	1
Regenwulp	Numenius phaeopus	
Wulp*	Numenius arquata	
Zwarte Ruiter	Tringa erythropus	
Tureluur* territoria	Tringa totanus	5
Groenpootruiter	Tringa nebularia	
Witgatje	Tringa ochropus	
Bosruiter	Tringa glareola	
Oeverloper	Actitis hypoleucos	
Kokmeeuw*	Larus ridibundus	
Stormmeeuw*	Larus canus	
Kleine Mantelmeeuw*	Larus fuscus	
Zilvermeeuw*	Larus argentatus	
Grote Mantelmeeuw	Larus marinus	
Visdief*	Sterna hirundo	
Witvleugelstern	Chlidonias leucopterus	
Zwarte Stern*	Chlidonias niger	
Holenduif	Columba oenas	ja
Houtduif	Columba palumbus	ja
Turkse Tortel* territorium	Streptopelia decaocto	1
Zomertortel* territorium	Streptopelia turtur	1
Koekoek	Cuculus canorus	ja
Gierzwaluw*	Apus apus	
Ijsvogel*	Alcedo atthis	
Groene Specht* territoria	Picus viridis	2
Grote Bonte Specht territoria	Dendrocopos major	3
Veldleeuwerik* territoria	Alauda arvensis	7
Oeverzwaluw*	Riparia riparia	

Boerenzwaluw*	Hirundo rustica	
Huiszwaluw *	Delichon urbica	
Graspieper* territoria	Anthus pratensis	4
Oeverpieper	Anthus petrosus littoralis	
Gele Kwikstaart* territoria	Motacilla flava flavissima	4
Grote Gele Kwikstaart	Motacilla cinerea	
Witte Kwikstaart territoria	Motacilla alba	6
Winterkoning	Troglodytes troglodytes	ja
Heggenus	Prunella modularis	ja
Roodborst	Erithacus rubecula	
Blauwborst* territoria	Luscinia svecica	8
Gekraagde Roodstaart* territorium	Phoenicurus phoenicurus	1
Paapje*	Saxicola rubetra	
Roodborsttapuit*	Saxicola torquata	
Tapuit*	Oenanthe oenanthe	
Merel	Turdus merula	ja
Kramsvogel*	Turdus pilaris	
Zanglijster	Turdus philomelos	ja
Koperwiek	Turdus iliacus	
Grote Lijster* territorium	Turdus viscivorus	1
Rietzanger*	Acrocephalus schoenobaenus	
Bosrietzanger territoria	Acrocephalus palustris	3
Kleine Karekiet	Acrocephalus scirpaceus	ja
Grote Karekiet*	Acrocephalus arundinaceus	
Spotvogel territoria	Hippolais icterina	2
Grasmus* territoria	Sylvia communis	6
Tuinfluitster*	Sylvia borin	ja
Zwartkop	Sylvia atricapilla	ja

Tjiftjaf	<i>Phylloscopus collybita</i>	ja
Fitis	<i>Phylloscopus trochilus</i>	
Goudhaantje	<i>Regulus regulus</i>	
Baardmannetje*	<i>Panurus biarmicus</i>	
Staartmees	<i>Aegithalos caudatus</i>	
Matkop territoria	<i>Parus montanus</i>	3
Pimpelmees	<i>Parus caeruleus</i>	ja
Koolmees	<i>Parus major</i>	ja
Boomkruiper territorium	<i>Certhia brachydactyla</i>	1
Vlaamse Gaai	<i>Garrulus glandarius</i>	ja
Ekster	<i>Pica pica</i>	ja
Kauw	<i>Corvus monedula</i>	
Roek*	<i>Corvus frugilegus</i>	
Zwarte Kraai	<i>Corvus corone corone</i>	ja
Spreeuw	<i>Sturnus vulgaris</i>	ja
Huisemus	<i>Passer domesticus</i>	
Ringmus	<i>Passer montanus</i>	
Vink territoria	<i>Fringilla coelebs</i>	3
Keep	<i>Fringilla montifringilla</i>	
Groenling* territoria	<i>Carduelis chloris</i>	3
Putter* territorium	<i>Carduelis carduelis</i>	1
Sijs	<i>Carduelis spinus</i>	
Kneu* territorium	<i>Carduelis cannabina</i>	1
Kruisbek*	<i>Loxia curvirostra</i>	
Rietgors	<i>Emberiza schoeniclus</i>	ja

100 bezoeken - 135 soorten waarvan 61 hebben gebroed (+ Soepeend = 62)

Bij de broedvogels zijn ook alle gegevens uit de proefvlakken verwerkt.

RINGGEGEVENS

Canadese Gans (*Branta canadensis*) : halsband BAS waargenomen op Canisvliet op 01.08.1998 en geringd na tweede kalenderjaar in Wachtebeke (België) op 05.07.1995

Canadese Gans (*Branta canadensis*) : halsband BAP waargenomen op Canisvliet op 01.08.1998 en geringd na tweede kalenderjaar in Wachtebeke (België) op 05.07.1995

Kokmeeuw (*Larus ridibundus*) : pootring R32272 dood gevonden in Canisvliet op 19.01.1998 en geringd na tweede kalenderjaar in Vlierzele (België) op 13.02.1993

VOORJAARSFENOLOGIE 1998

Zomertaling	18 april
Bruine Kiekendief	28 maart
Boomvalk	22 april
Kluut	7 april
Bontbekplevier	9 maart
Kleine Plevier	1 april
Grutto	4 maart

Regenwulp	13 april
Tureluur	18 maart
Groenpootruiter	22 april
Bosruiter	9 mei
Oeverloper	25 april
Visdief	9 mei
Zomertortel	13 mei
Koekoek	22 april
Gierzwaluw	1 mei
Oeverzwaluw	25 april
Boerenzwaluw	4 april
Huiszwaluw	3 mei
Gele Kwikstaart	8 april
Blauwborst	28 maart
Gekraagde Roodstaart	13 april
Rietzanger	1 april
Bosrietzanger	16 mei
Kleine Karekiet	28 april
Grote Karekiet	21 mei
Spotvogel	25 april
Grasmus	18 april
Tuinfluit	18 april
Zwartkop	18 april
Tjiftjaf	21 februari
Fitis	1 april

TREKVOGELONDERZOEK

Resultaten vroege ochtendtellingen op telpost LWVT 502 (Canisvlietbinnenpolder).
 Veertig tellingen van een half uur vóór zonsopgang tot twee uur ernà, tussen 1 augustus en 19 november 1998.

Aalscholver	86	Boerenzwaluw	29
Blauwe Reiger	18	Huiszwaluw	7
Toendrarietgans	42	Duinpieper	2
Kolgans	39	Graspieper	704
Grauwe Gans	352	Waterpieper	1
Bergeend	1	Oeverpieper	1
Pijlstaart	26	Gele Kwikstaart	120
Blauwe Kiekendief	1	Grote Gele Kwiksta.	3

Bruine Kiekendief	11	Witte Kwikstaart	52
Buizerd	2	Heggemus	10
Sperwer	2	Blauwborst	1
Smelleken	2	Roodborsttapuit	1
Torenavalk	5	Paapje	1
Slechtvalk	4	Tapuit	1
Scholekster	1	Koperwiek	2
Bontbekplevier	2	Merel	3
Goudplevier	384	Zanglijster	4
Morinelplevier	1	Kramsvogel	282
Kievit	3691	Grote Lijster	1
Wulp	19	Tjiftjaf	1
Watersnip	49	Kauw	2
Bosruiter	1	Spreeuw	1717
Groenpootruiter	1	Ringmus	27
Witgatje	1	Vink	806
Kleine Mantelmeeuw	12	Keep	25
Grote Mantelmeeuw	2	Groenling	82
Houtduif	90	Putter	80
Halsbandparkiet	1	Kneu	108
Grote Bonte Specht	2	Geelgors	16
Boomleeuwerik	1	Rietgors	29
Veldleeuwerik	1249		

AANVULLENDE GEGEVENS UIT DE PERIODE OKTOBER 1995 - JANUARI 1996
--

Dankzij het feit dat een belangrijk deel van het vogelarchief van wijlen Johan van den Steen kon gerecupereerd worden, kan ook het “gat” in de waarnemingsperiode oktober 1995 - maart 1996 voor het grootste deel opgevuld worden. Hij verzamelde nog gegevens tot eind januari 1995. Uit deze periode willen we de geïnteresseerde vogelaar volgende waarnemingen niet onthouden :

Aan de 107 waargenomen soorten die vermeld zijn in het jaarrapport 1996 (Tombeur 1996), dienen volgende soorten toegevoegd te worden (waargenomen door Johan van den Steen).

Toendrarietgans
Kolgans

Anser fabalis rossicus
Anser albifrons

Havik	Accipiter gentilis
Smelleken	Falco columbarius
Bokje	Lymnocyptes minimus
Houtsnip	Scolopax rusticola
Grote Mantelmeeuw	Larus marinus
Ijsvogel	Alcedo atthis
Waterpieper	Anthus spinoletta spinoletta
Oeverpieper	Anthus petrosus littoralis
Roodborsttapuit	Saxicola torquata
Goudhaantje	Regulus regulus
Vuurgoudhaantje	Regulus ignicapillus
Bonte Kraai	Corvus corone cornix

Hierdoor komt het totaal aantal waargenomen soorten en ondersoorten voor de periode oktober 1995 - oktober 1996 op 121 en bedroeg het aantal bezoeken 84.

Vermeldenswaardige waarnemingen uit de periode oktober 1995 - januari 1996 zijn nog :

Roerdomp (*Botaurus stellaris*) : 6 waarnemingen tussen 9 december en 15 januari
 Canadese Gans (*Branta canadensis*) : 32 vogels op 18 november
 Brandgans (*Branta leucopsis*) : 27 vogels op 30 oktober
 Grote Zaagbek (*Mergus merganser*) : 23 vogels op 23 januari
 Havik (*Accipiter gentilis*) : één vogel op 24 oktober
 Smelleken (*Falco columbarius*) : één vogel op 6 oktober en één op 25 december
 Boomvalk (*Falco subbuteo*) : één vogel op 6 oktober
 Ijsvogel (*Alcedo atthis*) : 5 waarnemingen van telkens één vogel in oktober-november-december
 Roodborsttapuit (*Saxicola torquata*) : één vogel op 6 oktober
 Tjiftjaf (*Phylloscopus collybita*) : één vogel op 18 november

AANPASSINGEN AAN HET JAARRAPPORT 1997

Ten gevolge van een niet-correcte toepassing van interpretatiecriteria dient uit het jaarrapport 1997 (Tombeur 1997) de broedvogellijst te verwijderd worden en vervangen te worden door onderstaande.

Fuut	6 paar	Heggemus	9 paar
Grauwe Gans	1 paar	Roodborst	1 paar
Canadese Gans	2 paar	Blauwborst	12 paar
Bergeend	9 paar	Merel	18 paar min.
Wilde Eend	18 paar min.	Zanglijster	5 paar min.
Slobeend	4 paar	Grote Lijster	2 paar
Tafeleend	5 paar	Rietzanger	4 paar

Kuifeend	17 paar	Bosrietzanger	5 paar
Bruine Kiekendef	2 paar	Kleine Karekiet	59 paar min.
Torenvalk	1 paar	Grasmus	5 paar min.
Patrijs	4 paar	Tuinfluit	10 paar min.
Fazant	4 paar min.	Zwartkop	9 paar min.
Waterral	7 paar	Tjiftjaf	38 paar min.
Waterhoen	3 paar min.	Staartmees	2 paar
Meerkoet	12 paar min.	Matkop	1 paar
Scholekster	2 paar	Pimpelmees	.6 paar min.
Kievit	5 paar	Koolmees	11 paar min.
Holeduif	3 paar min.	Boomkruiper	2 paar
Houtduif	22 paar min.	Vlaamse Gaai	1 paar
Turkse Tortel	1 paar	Ekster	3 paar
Zomertortel	4 paar	Zwarte Kraai	3 paar
Koekoek	2 paar	Spreeuw	3 paar
Groene Specht	2 paar	Vink	1 paar
Grote Bonte Specht	3 paar	Groenling	1 paar
Veldleeuwerik	1 paar	Putter	1 paar
Gele Kwikstaart	2 paar	Kneu	1 paar
Witte Kwikstaart	2 paar min.	Rietgors	7 paar
Winterkoning	17 paar min.		

Dit brengt het aantal broedvogelsoorten voor 1997 op 55 (Anthonypolder inbegrepen).

ERRATA :

Jaarrapport 1996 : pag. 7 aantal broedvogelsoorten 56 i.p.v. 52; pag. 10 Kuifeend (*Aythya fuligula*) : maximaal 70 vogels in maart en 60 in april en mei.

Hoofdstuk met soortbespreking als volgt aanpassen : Torenvalk 1 territorium, Patrijs min. 1 territorium, Scholekster 2 i.p.v. 1 territorium, Kievit min. 5 territoria, Graspieper 1 territorium, Grasmus 4 i.p.v. 2 territoria.

Jaarrapport 1997 : pag. 8 Blauwe Kiekendief (*Circus cyaneus*) : laatste datum was 26 april en **niet** 16 april.

VERDER NIEUWS UIT CANISVLIET

- Waargenomen zoogdieren waren Konijn, Haas, Mol, Egel, Aardmuis, Muskusrat en Bunzing.
- Op de nieuwe poelen, waarin wel volop onderwaterplantengroei in ontwikkeling is (wieren), werden (nog) geen amfibieën of vissen waargenomen.
- Met uitzondering van de Atalanta werden er weinig vlinders gezien. Andere soorten waren Kleine Vos, Bruin Zandogje, Groot Koolwitje, Klein Koolwitje, Gehakkeld Aurelia, Landkaartje en Dagpauwoog.

- Sluikstorten greep bijna niet plaats. Het wandelpad werd soms nog gebruikt door ruiters en door (brom)fietsers. Het warme weer van half augustus lokte enkele zwemmers. Vissen buiten de steigers was zeer beperkt. Vernielingen grepen niets plaats en voor zover bekend ook geen stroperij. Honden aan de lijn houden blijft (te) veel gevraagd van hondenbezitters.

LITERATUUR

- Arts F.A. & P.L.Meininger;1994;Kustbroedvogels langs de Westerschelde 1900-1993 : een reconstructie;RIKZ/Bureau Waardenburg,Middelburg/Culemborg
- Boele A., M.C.M.Klemann & R.L.Vogel;1997;Broedvogel-doelsoorten en de Ecologische Hoofdstructuur : een verspreidingsanalyse.SOVON-Onderzoeksrapport 1997/03;SOVON,Beek-Ubbergen
- Bourgonje A.;1994;Overwinterende Oeverpiepers *Anthus spinoletta litteroralis* in het Verdronken Land van Saeftinghe;Limosa 67/3 : 117-118
- Brandsma O.;1997;Het reservaatgebied Giethoorn-Wanneperveen, een van de laatste bolwerken van de Watersnip;Steltlopers 1 : 21-29

- Buise M.A.;1998;Broedende roofvogels in 1995/1996 in Oost-Zeeuws-Vlaanderen;De Steltkluut 28/5 : 8-11
- Buise M.A. & F.L.L.Tombeur;1988;Vogels tussen Zwin en Saeftinghe De avifauna van Zeeuws-Vlaanderen;Stichting NRI,Middelburg
- Beintema A., O.Moedt & D.Ellinger;1995;Ecologische Atlas van de Nederlandse Weidevogels IBN & SOVON;Schuyt & Co,Haarlem
- Berrevoets C.M.;Ganzen en Kleine Zwanentellingen in Zeeland Seizoen 1997/98;Ganzenwerkgroep Zeeland,Middelburg
- Eigenhuis K.J.;1998;Zijn de Oostvaardersplassen nog steeds zo vogelrijk? *Het Vogeljaar* 46/4 : 179-180
- Eijerman C.;1994;Wie zaait, zal oogsten. Dat geldt óók voor onze weidevogels;*Het Vogeljaar* 42/3 :98-104
- Groen N.M. & J.B.Buker;1990;Ruimtelijke verdeling van weidevogelnesten;Het Vogeljaar 38/6 : 241-247
- Guldemons J.A., M.C. Sosa Romero & P.Terwan;1995;Weidevogels, waterpeil en nestbescherming : tien jaar onderzoek aan Kievit *Vanellus vanellus*, Grutto *Limosa limosa* en Tureluur *Tringa totanus* in een veenweidegebied;Limosa 68/3 : 89-96
- Hustings F., R.Foppen, N.Beerster, H.Castelijns, H.Groot, R.Meijer & R.Strucker;1995;Spectaculaire ervaring van Blauwborst *Luscinia svecica cyanecula* als broedvogel in Nederland;Limosa 68/4 : 147-158
- Koffijberg K., J.Beekman, L.van den Bergh, C.Berrevoets, B.Ebbinge, T.Haitjema, J.Philippona, J.Prop, B.Spaans & M.Zijlstra;Ganzen en Zwanen in Nederland in 1990-95;Limosa 71/1 : 7-31
- Kuijken E.; P.Meire; C.Verscheure & T.Vanagt;1997;Overwinterende ganzen in Noord-West-Vlaanderen in de winter 1995-1996;Mergus 11 : 161-179
- Lebet T.; Th.Mulder; J.Philippona & A.Timmerman;s.d.;Wilde ganzen in Nederland;KNNV/Vogelbescherming;Thieme,Zutphen
- Lensink R.;1996;De opkomst van exoten in de Nederlandse avifauna; verleden, heden en toekomst;Limosa 69 : 103-130
- Loonen M.J.J.E. & C.de Vries;1995;De Grauwe Gans Anser anser als standvogel in ZW-Nederland;Limosa 68/1 : 11-14
- Maréchal P.;Groene Spechten *Picus viridis*, mieren, stroperij en milieu;*het Vogeljaar* 43/6 : 246-249
- Meininger P.L., C.M.Berrevoets & R.C.W.Strucker;1995;Kustbroedvogels in het Deltagebied in 1994 met een samenvatting van zestien jaar monitoring 1979-1994;RIKZ,Middelburg
- Meninger P.L., C.M.Berrevoets & R.C.W.Strucker;1998;Kustbroedvogels in het Deltagebied in 1997;RIKZ,Middelburg
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij;1997;Programma Beheer Het beheer van natuur, bos en landschap binnen en buiten de Ecologische Hoofdstructuur;Den Haag
- Mooij J.H.;Hunting - a questionable method of regulating goose damage;Ardea 79/2 : 219-223
- Schekkerman H.;1996;Invloed van graslandbeheer op de groeimogelijkheden van gruttokuikens;Limosa 69/1 : 25-26
- SOVON;1987;Atlas van de Nederlandse Vogels;SOVON,Beek-Ubbergen
- Terluin A.B.;1996;Opmerkelijke toename van partieel albinistische Zwarte Kraaien *Corvus corone corone* in de Rotterdamse noordrand;*Het Vogeljaar* 44/5 : 208-215

- Teunissen W.; 1998; Ontwikkelingen in weidevogelland; SOVON-Nieuws 11/2 : 11-12
- Tombeur F.L.L.; 1996; Jaarrapport 1996 Staatsnatuurreservaat Canisvliet; Heemkundige Kring Sas van Gent-Natuurbeschermingsvereniging "De Steltkluut", Sas van Gent-Terneuzen
- Tombeur F.L.L.; 1997; Jaarrapport 1997 Staatsnatuurreservaat Canisvliet; Heemkundige Kring Sas van Gent-Natuurbeschermingsvereniging "De Steltkluut", Sas van Gent-Terneuzen
- Tombeur F.L.L. (in voorbereiding); Merkwaardig geval van nestassociatie tussen Canadese Gans *Branta canadensis* en Wilde Eend *Anas platyrhynchos*; *Het Vogeljaar*, in druk
- Tombeur F.L.L. (in voorbereiding); Het Klein Waterhoen *Porzana parva* na meer dan een halve eeuw terug in Canisvliet; *De Steltkluut*, in druk
- van der Schot W.; Nieuwe natuur voor vogels ter discussie; *Het Vogeljaar* 43/5 : 199-203
- van der Winden J.; W. Hagemeyer & R. Terlouw; 1998; Heeft de Zwarte Stern *Chlidonias niger* een toekomst in Nederland?; *Limosa* 69 : 149-164.
- van Dijk A.-J.; 1997; BMP 1996 : strenge winter, droogte, muizen en beukenootjes; SOVON-Nieuws 10/3 : 11-16
- van Dijk A.-J., F. Hustings, H. Sierdema & T. Verstrael; 1997; Broedvogel Monitoring Project jaarverslag 1994-95. SOVON-monitoringrapport 1997/03. SOVON, Beek-Ubbergen
- van Dijk A.-J. & F. Hustings; 1998; BMP 1997 : een gemiddeld jaar?; SOVON-Nieuws 11/3 : 11-14
- van Dijk K.; Ruiende Zwarte Zwanen *Cygnus atratus* op het IJsselmeer; *Limosa* 71/2 : 78-80
- van Dobben W.H.; 1995; De Oostvaardersplassen : de voorgeschiedenis van een vogelparadijs; *Limosa* 68/4 : 169-172
- van Paassen A.; 1992; Landbouw en ganzenbeheer : naar een andere aanpak; *Het Vogeljaar* 40/4 : 161-165
- van Paassen A.; 1997; Omgaan met ganzenschade via een gebiedsmatige aanpak; *Het Vogeljaar* 45/6 : 241 - 249
- van Zoest J.; 1993; Natuurontwikkeling : de theoretische kant; *Het Vogeljaar* 41/5 : 216-219
- Vergeer J.-W., G. van Zuylen & Provincie Zeeland; 1994; Broedvogels van Zeeland; Stichting KNNV, Utrecht
- Vergeer J.-W.; 1995; Vogels van de Rode Lijst; Stichting KNNV/Vogelbescherming, Utrecht/Zeist